

Kwa kutoka kwa Abu Huraira, Allah amuwiye radhi, amesema:

1

Alikuja mtu kwa Mtume rehma na amani zimshukie na akasema: Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu, ni nani katika watu anastahiki zaidi ushuba wangu?

2

Akasema Mtume: (Mama yako) Akasema: Kisha nani? Akasema: (Mama yako), akasema: Kisha nani? Akasema: (mama yako)

3

Akasema: Kisha nani? Akasema Mtume: (Baba yako), na katika riwaya akasema: (Mama yako, kisha mama yako, kisha mama yako, kisha baba yako,

4

Kisha anafuatia aliyekaribu yako”⁽¹⁾.

Ayah

Amesema Mwenyezi Mungu mtukufu:

﴿Wanakuuliza watoe nini? Sema: Kheri mnayoitoa ni kwa ajili ya wazazi na jamaa na mayatima na masikini na wasafiri.﴾ [Al-Baqara: 215].

﴿Na tumemuusia mwanaadamu awatendee wema wazazi wake wawili. Mama yake amechukua mimba yake kwa taabu, na akamzaa kwa taabu. Na kuchukua mimba kwake hata kumwachisha ziwa ni miezi thalathini.﴾ [Al-Ahqaf: 15].

﴿Na Mola wako Mlezi ameamrisha kuwa msimuabudu yeyote ila Yeye tu, na wazazi wawili muwatendee wema. Mmoja wao akifikia uzee, naye yuko kwako, au wote wawili, basi usimwambie hata: Ah! Wala usiwakemee. Na sema nao kwa msemu wa hishima (23) Na uwainamishie bawa la unyenyekevu kwa kuwaonea huruma. Na useme: Mola wangu Mlezi! Warehemu kama walivyonilea utotoni.﴾ [Al-Isra: 23, 24].

Msimulizi

Ni: Abd al-Rahman bin Sakhr al-Dawsi, al-Azdi, al-Yamani, maarufu kwa lakabu yake, na hili jina ndio maarufu zaidi kuliko yote yaliyosemwa kuhusu jina lake na jina la baba yake. Alisilimu katika mwaka wa vita vya Khaybar, na akavishuhudia pamoja na Mtume rehma na Amani zimshukie, kisha akashikamana naye na akadumu humo. Kwa kutaka elimu, mmoja wa masahaba waliohifadhi sana, alikuwa mtawala wa Bahrain kwa kipindi cha ukhalifa wa Omar Ibn Al-Khattab, Mwenyezi Mungu awe radhi naye, kisha akauacha utawala. Alifariki Madina katika mwaka wa (58 AH)⁽¹⁾

Muhtasari

Swahaba mmoja, alimuuliza Mtume Swalla Allaahu alayhi wa sallam kuhusu watu wanaostahiki zaidi kuhurumiwa na kukirimiwa, na Mtume Swalla Allaahu alayhi wa sallam, akamjibu kuwa mama ndiye mtu pekee anayestahiki zaidi hayo, na akarudia mara kwa mara, kisha mara ya nne akamsifu baba, kisha jamaa wa karibu zaidi kisha wa karibu zaidi.

1 Imepokewa na Al-Bukhari (5971) na Muslim (2548) na riwaya ni yake.

1 Tazama: "Ma'rifat al-Sahaba" cha Abi Nu'aym (4/ 1846), "Al-Istifa' fi Ma'rifat al-Ashab" cha Ibn Abd al-Barr (4/1770), "Asad al-Ghaba" cha Ibn al-Athir (3/357), "Al-Isaba fi Tamayoz al-Sahaba" cha Ibn Hajar Al-Asqalani (4/ 267).

Ufahamu

1

Mtu mmoja alimuuliza Mtume Swalla Allaahu alayhi wa sallam kuhusu watu wanaostahiki zaidi kujumuika naye, kumfanyia wema, kumtimizia haki zake, na mfano wa mafungamano yake, kumuhudumia, na kutekeleza mahitaji yake.

2

Mtume Swalla Allaahu alayhi wa sallam akamjibu kuwa mama yako ndiye mtu anayestahiki zaidi katika hili na ndiye anayestahiki kuwa pamoja nawe. Yule mtu akamwambia: Ni nani mwingine Baada ya mama yangu? Mtume rehma na amani zimshukie, akamjibu kwa jibu lile lile, akimsisitizia na kumweka mama kwenye hadhi yake inayostahiki, kisha yule mtu akalirudia swali hilo mara ya tatu, na Mtume rehma na amani ziwe juu yake akamjibu kwa jibu lile lile.

Bali Mtume, rehma na Amani zimshukie, alirudia kumtaja mama mara tatu katika kutimiza haki yake. Kwa sababu alibeba mimba, kisha akafikwa na shida wakati wa kuzaa, kisha akateseka katika kumnyonyesha na kumlea, na kwa hili ndio maana akawa na athari zaidi ya baba, na watu wote, kwa hivyo ikawa ni lazima kupata haki zote, na kustahiki haki mara mbili ya baba⁽¹⁾.

1 Tazama: "iikmal almuealim bifawayid muslimin" lilqadi eiad (8/ 5), "shrh alnawawii ealaa muslm" cha Al-Qadi Ayyad (8/5), "Sharh Al-Nawawi Ali Muslim" (16/102).

3

Kisha yule mtu akamuuliza tena kuhusu watu bora zaidi na wanaostahiki wema baada ya mama, naye akajibu kuwa ni baba, na akamtaja baba baada ya mama katika kutimiza haki yake, na kama malipo ya malezi yake, na kutoa matumizi, hata ikiwa hayumo katika daraja ya mama, na Mtume, rehema na amani zimshukie, akasema: “Baba yuko katikati ya milango ya Pepo, Kwa hiyo ama uupoteze huo mlango au uuhifadhi”⁽¹⁾. Mpangilio huu, faida yake ni pale inapotokea msongamano wa haki ikiwa haiwezekani kuzitimiza kwa pamoja, hivyo haki ya mama inapewa kipaumbele⁽²⁾.

4

Kisha wanakuja ndugu wa karibu baada ya wazazi wawili, na wanaposongamana, ndugu wa karibu zaidi hutangulia kuliko wa mbali kama katika urithi. Mwenyezi Mungu, Ametakasika, Amemrithisha wa chini na cha chini. Hii pia ni wakati haki zinapoingiliana na kutokuwa na uwezo wa kuchukua ndugu wote, jamaa, marafiki na kadhalika, vinginevyo yote hayo lazima yafanywe⁽³⁾.

Hadithi imeashiria kwamba watu wawekwe kwa mujibu wa nafasi zao, na wampe kila mmoja haki yake kwa kadiri ya ujamaa wake na udugu wake.

1 Imepokewa na Ahmad (28061), Ibn Majah (3663), na Al-Tirmidhi (1900).

2 Tazama: “Al-Mufhim Lima Ashkal min Takhees Kitab Muslim” cha Al-Qurtubi (6/ 508).

3 Tazama: “Al-Isfash An’an Ma’ani al-Sihah” cha Ibn Hubaira (6/450), “Al-Mufhim Lima Ashkal min Takhlis Kitab Muslim” cha Al-Qurtubi (6/509).

Mafunzo

1

Kuwapa kipaumbele wenye haki na kuwachelewesha si kwa matakwa na mielekeo, bali ni kwa mujibu wa maandishi, maneno ya Mwenyezi Mungu na Sunnah za Mtume wake, amani iwe juu yake.

2

Usimtangulize mwanamume au kumchelewesha ila baada ya kupata hukumu ya Sharia katika yale mnayoyaendea, basi fanyeni hivyo. Huyu ni sahaba aliyekuja kumuuliza Mtume, rehma na amani ziwe juu yake, juu ya mtu ambaye atamfanyia wema na kumpenda, inajulikana kwamba wazazi na ndugu wa karibu wanastahiki zaidi kufanyiwa wema.

3

Jihadhari na kumuasi mama na kutomfanyia wema. Hakika mama ni mtu anayestahili zaidi huruma, wema na ukarimu wako.

4

Inapendeza kwa mlinganiaji, mwalimu na mlezi kurudia jibu la swali lile lile kwa msisitizo na umakini zaidi.

5

Aliambiwa al-Hasan-Mwenyezi Mungu amrehemu-: “Ni ipi haki ya wazazi wawili?” Akasema: “Wapeni mlichu nacho, na watiini katika yale wanayokuamrisheni maadamu si katika muasi”⁽¹⁾.

6

Yalipita maneno baina ya bwana mmoja aitwaye Abil aswad Al-Duali-Allah amrehemu-na mkewe, na akataka kumchukua mwanawe, akaenda kwa Ziyad bin Abih, mtawala wa Basra, na yule mwanamke akasema: Mwenyezi Mungu amuongoze mtawala, tumbo langu lilikuwa ndio chombo chake (kilicho muhifadhi), mapaja yangu yakawa ndio uwanja wake, na matiti yangu ndio kinywaji chake, namchungu akilala, na ninamlinda anapoinuka, na niliendelea kufanya hivyo kwa muda wa miaka saba, mpaka ilipokamilika kumwachisha ziwa, yakakamilika mambo yake, na nikatarajia manufaa yake, na nikatumainia msaada wake, anataka kumchukua kutoka kwangu kwa nguvu! Abu Al-Aswad akasema: Mwenyezi Mungu akuongoze, huyu ni mwanangu, nilimbeka kabla hujambeka, na nikamtoa kabla hajamzaa. Nami ninamsimamia upande wa adabu yake na ninatizama kupinda kwake na kunyooka kwake. Mwanamke akasema: Kasema kweli, Mungu amuongoze, alimbeka akiwa mwepesi na mimi nikambeka akiwa mzito, na alimtoa kwa ladha na raha nami nikamtoa kwa uchungu na maumivu. Kisha Ziyad akamwambia: Mrudishe mtoto kwa mama yake, kwani yeye ana haki zaidi kwake kuliko wewe, na niondolee kurembaremba maneno!⁽²⁾.

7

Hakuna kheri kwa yule ambaye mama yake alimtunza na kumjali, kisha akataka kumnyima fadhila na kuzinyima haki zake, na hakuna manufaa yoyote yanayotarajiwa kutoka kwake.

1 “attaudhwihu liSharh Al-Jami’ Al-Sahih” cha Ibn Al-Mulqqin (28/241).

2 “attaudhwihu liSharh Al-Jami’ Al-Sahih” cha Ibn Al-Mulqqin (28/240).

8

Kutoka kwa Aisha, Mwenyezi Mungu amuwiye radhi, amesema: Nilimuuliza Mtume Swalla Allaahu alayhi wa sallam: Ni watu gani wana haki zaidi juu ya mwanamke? Akasema Mtume: “Mume wake.” Nikasema: Ni yupi kati ya watu aliye na haki zaidi juu ya mwanamume? Akasema Mtume: “Mama yake”⁽¹⁾.

9

Wema kwa baba unakipaumbele zaidi kuliko mke, watoto na watu wengine wote. Kwa hivyo usipoteze haki ya baba yako.

10

Ikiwa unaweza kutimiza haki ya baba yako na mama yako kwa pamoja, lazima ufanye hivyo, lakini haki ya mama inapewa kipaumbele wakati inaposhindikana kuzifanya zote kwa pamoja.

11

Fadhila na wema kwa wazazi hazikomi kwa kufa kwao; Kutoka kwa Abu Asid amesema: Nilipokuwa nimekaa kwa Mtume (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) akaja mtu katika watu wa Madina, akasema: Ewe Mtume wa Mwenyezi Mungu, je! kuna chochote kilichobaki kwangu kuwaheshimu wazazi wangu baada ya kifo chao ambacho ninawaheshimu? Akasema: “Ndio, ni mambo manne: kuwaombea rehma, kuwatakia msamaha, kutimiza maagano yao, na kuwakirimu rafiki zao, na kuunga udugu ambao huwezi kuupata udugu wa nasaba ila kupitia kwao, kwani yeye ndiye aliyebaki nanyi kwa wema wenu baada ya kufa kwao”⁽²⁾.

12

Na watu wengine kama vile wanandoa, na wake, kaka, dada, na mfano wa hayo wako katika daraja za chini kuliko wazazi, kwa hivyo hawawi sawa katika uangalizi na ihsani.

13

Ikiwa haki zitasongamana na uwezekano wa kutimiza haki za jamaa wote ni ngumu, basi anza na watu wako wa karibu zaidi katika suala la udugu kwa kufuata utaratibu wa urithi. watoto, wake, kaka, dada na kadhalika.

1 Imepokewa na al-Nasaa'iy (9103) na al-Hakim (7244) walioitangaza kuwa ni Swahiyh.

2 Imesimuliwa na Ahmad (16156), Al-Bukhari katika “Al-Adab Al-Mufrad” (35), Abu Dawud (5142), Ibn Majah (3664), na Al-Hakim (4/154). Al-Hakim aliitangaza kuwa ni sahihi na al-Dhahabi akakubaliana naye, na Al-Albani akaiweka kuwa dhaifu katika Da'ief al-Targheeb wa'l-Tarheeb (1482).

